

Harry Morgan & Manuel Hirtz, *Le petit critique illustré. Guide des ouvrages consacrés à la bande dessinée* P.L.G.: Montrouge, 2005: deuxième édition ill., 279 p., ISBN 2-9515578-8-4. €29.

Bibliografische overzichten kunnen de stortvloed aan secundaire literatuur over strips allang niet meer verwerken. Hoewel het aantal academische monografieën op dit terrein nog wel in kaart is te brengen, wordt het een bijzonder lastige klus om daarnaast ook alle afzonderlijke werken op dit terrein zonder wetenschappelijk karakter te inventariseren. En dan zwijg ik nog maar over de vele artikelen in tijdschriften uit vooral de laatste vier decennia, zowel academisch als populair van aard. Begin jaren 1970 publiceerde de Duitser Wolfgang Kempkes een compacte bibliografie op dit terrein. Het bibliografisch overzicht dat zijn Amerikaanse collega John A. Lent halverwege de jaren 1990 publiceerde (in de serie *Bibliography and indexes in popular culture*) telde inmiddels drie kloekke delen over strips in respectievelijk Noord-Amerika, Europa en de overige werelddelen. Wie deze kostbare werken niet onder handbereik heeft, kan terecht op uitvoerige, zij het incomplete websites zoals <http://www.comicsresearch.org> en

<http://www.rpi.edu/~bulloj/comxbib.html>.

Het hier te bespreken handzame overzicht van Morgan en Hirtz is de tweede versie van een in 1997 verschenen bibliografie. De huidige versie - geïllustreerd door de vooraanstaande Franse striptekenaar Lewis Trondheim - omvat meer dan duizend titels, en is daarmee een uitgebreide en geactualiseerde bibliografie. Als extra onderdeel is een hoofdstuk toegevoegd waarin Engelstalige literatuur wordt behandeld. Dat het werk zich, overigens zonder dat dit in de titel wordt aangegeven, grotendeels beperkt tot Franstalige publicaties (inclusief Belgische en Canadese werken) is merkwaardig. Het is, behalve voor een zeker isolement van het Franse taalgebied, ook indicatief voor de nog altijd in belangrijke mate gescheiden circuits waarin de stripproductie - en daarmee ook de bestudering van dat fenomeen - uiteenvalt: de door de VS gedomineerde Engelstalige markt, en de door Fransen en Belgen aangevoerde Franstalige markt (met daarnaast de in het Westen steeds zichtbaarder wordende Aziatische productie die door Japan wordt geleid).

Het bibliografisch overzicht wordt voorafgegaan door een klein lexicon waarin enkele striptermen en afkortingen geïntroduceerd worden. Daar-

na volgen afzonderlijke hoofdstukken voor algemene werken, monografieën, theorie, pedagogiek & didactiek, catalogi, diversen, en tot slot de belangrijkste Engelstalige werken. De opbouw binnen de (sub)paragrafen is steeds chronologisch, hetgeen de lezer een beeld geeft van de groeiende belangstelling voor en kritiek op strips.

Aangezien de bestudering van het medium strip in belangrijke mate is voortgekomen uit - niet zelden nostalgisch geïnspireerde - liefhebberij voor het beeldverhaal hebben de auteurs er verstandig aan gedaan zich niet alleen tot wetenschappelijke werken te beperken. Het nadeel van die aanpak is evenwel dat in de berg aan door te worstelen titels rijp en groen door elkaar lopen. Al die werken zijn weliswaar langs één maatstaf te leggen, maar daarmee worden meer dan eens hogere kwaliteitseisen gesteld dan de verantwoordelijke auteurs van dergelijke secundaire werken zelf nastreefden. Dit leidt er in deze bibliografie toe dat her en der uitgesproken negatieve waardeoordelen worden uitgesproken zoals 'Vaine promesse!', 'Ouvrage de peu d'intérêt' of rondweg 'Sans intérêt'. Op tal van andere plaatsen ontbreekt juist een (inhoudelijk) waardeoordeel en moet de lezer het doen met een in een lengte nogal variërende opsomming van de inhoud,

die niet consequent op zijn merites wordt beoordeeld.

Het grootste hoofdstuk, ruim honderd bladzijden, wordt gevormd door de behandeling van monografieën (afzonderlijke artikelen worden buiten beschouwing gelaten). Dat begint met een behandeling van 'historische studies per tijdvak' (2.1), waarna een onderverdeling per land volgt. Geheel consequent is die indeling niet. Zo staat een publicatie van J.J. Gabut die uitsluitend betrekking heeft op Frankrijk in de algemene historische paragraaf, en een studie over Afrikaanse strip in de paragraaf Frankrijk (2.2). In de volgende paragraaf 2.3 staan studies over Belgische en Franse striptijdschriften centraal (curieus genoeg samen met publicaties over uitgevers); daaruit wordt duidelijk dat het gros van deze werken direct voortkomt uit de institutionele setting van deze bladen en er derhalve vooralsnog meer sprake is van memoires dan van onafhankelijke studies. De kern van dit hoofdstuk bestaat uit de paragraaf waarin werken over afzonderlijke auteurs centraal staan (2.5), een inkadering die overeenkomt met de wijze waarop stripliefhebbers hun uitgesproken voorkeuren veelal kanaliseren. Dit overzicht maakt duidelijk dat de meeste aandacht in de literatuur uitgaat naar Franquin, Goscinny,

Jacobs en bovenal naar Hergé – Kuifje is veruit het meest bestudeerde stripfenomeen in de Franstalige wereld. Met uitzondering van de Italiaan Hugo Pratt en de Zwitser Rodolphe Töpffer blijkt de Franstalige literatuur ontoereikend om goed zicht te krijgen op stripauteurs van elders, al wordt er wel gewezen op incidentele werken over enkele Amerikanen (McCay, Frazetta, Ditko en Schulz) en een bijna verdwaalde Nederlander (Toonder). Spijtig daarbij is wel dat niet steeds vermeld wordt wanneer het gaat om vertalingen van elders verschenen werk.

De meeste behandelde werken stammen uit de periode 1970–2005. In een aantal gevallen wordt ook ook literatuur uit de jaren 1960 meegenomen. In hoofdstuk 4 wordt verder teruggeblikt: naast een paragraaf over de didactische en onderwijskundige betekenis van strips (en een aanvullende paragraaf over handleidingen voor het tekenen van strips) biedt dit hoofdstuk, aan de hand van uiteenlopende geschriften, een interessant overzicht van de onwennige manier waarop pedagogen vanaf 1920 geworsteld hebben met hun opstelling tegenover het soms zo verketterde beeldverhaal.

Het vijfde hoofdstuk bevat een overzicht van catalogi en jaarboeken

die toegang bieden tot de primaire bronnen: de strips, voorzover deze althans in afzonderlijke albums of specifieke striptijdschriften zijn verschenen. De ontoereikendheid van nationale bibliografieën (à la de Brinkman's) behoeft op dit terrein geen betoog.

Het Engelstalige deel (circa 35 bladzijden) dat het slothoofdstuk vormt, biedt een vrij behoorlijke introductie in de literatuur uit dat taalgebied. Daarbij is ook plaats ingeruimd voor tijdschriften als *The Comics Journal* en *INKS*, maar wordt een nog steeds verschijnend blad als het *International Journal of Comic Art* (IJOCA) over het hoofd gezien. Dat ook de al genoemde bibliografie van Lent ontbreekt is een ernstige tekortkoming.

Wie zich niet stoort aan de ironische en soms zelfs laatdunkende toonzetting van de samenstellers, krijgt met behulp van deze bibliografie een goed overzicht van de Franse kijk op het beeldverhaal. De onderzoeker van strips in tijdschriftvorm heeft zeker baat bij deze uitgave.

→ KEES RIBBENS
Erasmus Universiteit Rotterdam